

Prof. dr hab. Bogusława Drelich-Skulska
Katedra Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Boguslawa.drelich-skulska@ue.wroc.pl

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Mgr Agata Wancio

**pt. „Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na innowacyjność gospodarek
wschodzących. Przypadek Indii”**

(promotor: prof. dr hab. Kazimierz Starzyk)

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Kolegium Gospodarki Światowej

Niniejsza recenzja zawiera następujące treści:

1. Dobór problematyki badawczej i tematu rozprawy
2. Cele pracy i hipotezy badawcze
3. Metody badawcze
4. Układ i treść pracy oraz rezultaty badawcze
5. Strona formalna pracy
6. Konkluzja końcowa

1. Dobór problematyki badawczej i tematu rozprawy

Problemy rozwoju gospodarczego i społecznego gospodarek wschodzących, a w tym przede wszystkim Chin i Indii są przedmiotem zainteresowania licznych ośrodków naukowych na świecie. Naukowcy poszukują odpowiedzi na pytania dotyczące mechanizmów ich rozwoju, zastanawiają się nad czynnikami egzogenicznymi i endogenicznymi decydującymi o ich postępach oraz identyfikują bariery rozwojowe. Rozprawa doktorska przygotowana przez panią mgr Agatę Wancio dobrze wpisuje się w ten nurt badawczy i stanowi wyważony głos w prowadzonym dyskursie naukowym. Temat recenzowanej pracy jest tym bardziej istotny, iż w dobie rosnącej globalizacji i zwiększającego się stopnia otwarcia wielu krajów znajdujących się na różnych poziomach rozwoju, umiejętność wykorzystania napływających inwestycji zagranicznych do kreowania innowacyjności rodzimych przedsiębiorstw, a tym samym całej gospodarki jest

działaniem o znaczeniu strategicznym. W związku z powyższym wybór Indii jako przykładu gospodarki wschodzącej, w której przedmiotem analizy jest wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na jej innowacyjność jest jak najbardziej uzasadniony.

Tytuł rozprawy mgr Agaty Wancio brzmi jednoznacznie, sygnalizując przy tym badany problem. Wybór tematu uważam za wyjątkowo trafny zarówno w kontekście uwag poczynionych w poprzednim akapicie jak i z powodu faktu, iż praca wypełnia lukę w polskim dorobku naukowym. Ma przy tym charakter aplikacyjny, odpowiadając na zapotrzebowanie polskiej nauki i praktyki gospodarczej, szczególnie biorąc pod uwagę rosnącą pozycję państw azjatyckich, w tym Indii, w gospodarce światowej.

2. Cele pracy i hipotezy badawcze

Autorka deklaruje we wstępie (s.10):

*„Głównym celem pracy [...] jest zbadanie wpływu internacjonalizacji gospodarek wschodzących na innowacyjność tych gospodarek, przy wprowadzeniu rozróżnienia na skutki związane z napływem BIZ do gospodarek wschodzących (gospodarka bierna) i skutki będące efektem inwestycji bezpośrednich realizowanych za granicą przez przedsiębiorstwa pochodzące z tych gospodarek (internacjonalizacja czynna)”. Obok celu głównego Autorka przyjęła następującą tezę główną: *bezpośrednie inwestycje zagraniczne odgrywają znaczącą rolę w procesie przechodzenia gospodarek wschodzących do rozwoju napędzanego innowacjami, przy rosnącym znaczeniu inwestycji wychodzących* (s.10).*

Dodatkowo sformułowała cztery hipotezy badawcze:

Hipoteza 1: *Gospodarki wschodzące charakteryzuje szereg cech, odróżniających je zarówno od gospodarek rozwiniętych, jak i gospodarek rozwijających się we wczesnej fazie rozwoju, które w dużym stopniu decydują o możliwościach i sposobach oddziaływania różnych determinant, w tym internacjonalizacji gospodarki, na sferę innowacyjności.*

Hipoteza 2: *Specyficzne uwarunkowania gospodarek wschodzących wpływają na zakres i charakter oddziaływania bezpośrednich inwestycji zagranicznych na ich innowacyjność zarówno w przypadku inwestycji lokowanych w kraju, jak i realizowanych przez nie za granicą.*

Hipoteza 3: *Indie posiadają większość atrybutów gospodarki wschodzącej, które determinują odmienną ścieżkę rozwoju innowacyjności oraz zakres i charakter oddziaływania różnych czynników kształtujących tę innowacyjność.*

Hipoteza 4: *Korzyści z napływu BIZ do Indii wynikały zarówno z prowadzonej przez inwestorów działalności B+R, jak i aktywności we wprowadzaniu nowych rozwiązań na rynek, przy czym ich działalność w większym stopniu koncentrowała się na rynku lokalnym niż na opracowywaniu zaawansowanych technologicznie rozwiązań dla klienta globalnego. Ważną rolę w procesie poprawy innowacyjności gospodarek wschodzących odegrała też rosnąca ekspansja zagraniczna indyjskich przedsiębiorstw, która stymulowała je do intensyfikacji działalności B+R i pracy nad innowacjami przełomowymi, i w konsekwencji prowadziła do wzmocnienia przewagi technologicznej.*

Należy podkreślić, iż zarówno przyjęty cel jak i teza główna zostały zweryfikowane na podstawie przeprowadzonych badań literaturowych oraz prawidłowo zastosowanych metod badawczych w recenzowanej dysertacji. Natomiast kolejno weryfikowane, przywołane hipotezy posłużyły jako osnowa do stworzenia logicznej struktury rozprawy.

3. Metody badawcze

W recenzowanej rozprawie Autorka zastosowała szereg metod badawczych adekwatnych do prowadzonych badań. Warto przywołać wśród nich krytyczną analizę bogatej literatury przedmiotu zarówno polskiej jak i światowej oraz materiałów źródłowych publikowanych przez instytucje międzynarodowe jak Bank Światowy, OECD, UNCTAD, WIPO, CMIE oraz indyjskie jak Ministerstwo Handlu i Przemysłu, Ministerstwo Nauki i Technologii, Ministerstwo Rozwoju Zasobów Ludzkich, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych oraz indywidualnych sprawozdań finansowych firm z Indii. Bardzo istotne było również zastosowanie modelowania ekonometrycznego w oparciu o model CDM przeprowadzonego w rozdziale czwartym.

4. Układ i treść pracy oraz rezultaty badawcze

Praca liczy 319 strony i składa się z czterech rozdziałów, wstępu, podsumowania i wniosków, wykazu literatury, trzech załączników oraz kwestionariusza ankiety w języku angielskim. Natomiast wykaz skrótów, spisy tabel, ramek, rysunków i załączników zostały umieszczone na początku rozprawy. Układ pracy jest prawidłowy, a kolejność i tematyka rozdziałów tworzą logicznie uporządkowaną całość powiązaną merytorycznie.

Przechodząc do bardziej szczegółowej oceny poszczególnych fragmentów pracy warto zaznaczyć, że są one poprawnie przygotowane. O dojrzałości badawczej Autorki może świadczyć to, że lektura pracy rodzi wiele dodatkowych pytań badawczych, które mogą

stanowiąc inspirację do kontynuowania badań w innych gospodarkach wschodzących we współczesnej gospodarce światowej.

Rozdział I: *Innowacyjność gospodarki i jej determinanty – aspekty teoretyczne*

Rozprawę otwiera rozdział teoretyczny, w którym dokonano przeglądu podstawowych kategorii związanych z innowacyjnością, sposobami ich pomiaru a także przeprowadzono syntetyczny przegląd determinant warunkujących innowacyjność gospodarki. Kolejny wątek teoretyczny dotyczy gospodarek wschodzących. Autorka podjęła udaną próbę ustalenia zakresu znaczeniowego kategorii „gospodarka wschodząca”, co należy uznać za atut tego rozdziału. Rozważania naukowe w tej części rozprawy kończy zestawienie cech wyróżniających gospodarki wschodzące na tle innych gospodarek, które – jak się okaże w kolejnych rozdziałach – w znacznym stopniu przesądzają o ich specyfice w dziedzinie innowacyjności.

Taka konstrukcja rozdziału pozwoliła Autorce na pięćdziesięciu stronach przygotować – w sposób zwięzły i rzeczowy - bardzo dobry grunt teoretyczny do szczegółowej analizy zagadnień innowacyjności gospodarek wschodzących, co jest przedmiotem rozważań w kolejnych rozdziałach dysertacji.

Rozdział II: *Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na innowacyjność gospodarki wschodzącej w świetle teorii i badań empirycznych*

W rozdziale drugim – bazując na rzetelnym przeglądzie licznych pozycji przede wszystkim literatury światowej – ukazano oddziaływanie czynnej i biernej internacjonalizacji gospodarek wschodzących w formie BIZ na ich innowacyjność traktując je jako kraj lokaty lub pochodzenia kapitału. Można w nim wskazać dwie, logicznie powiązane i uzupełniające się płaszczyzny analizy badanego zjawiska. Pierwsza z nich odnosi się do autorskiego przeglądu i próby systematyzacji skutków i kanałów oddziaływania napływu BIZ na innowacyjność gospodarki. Autorka skoncentrowała się na potencjalnych korzyściach i zagrożeniach dla gospodarek wschodzących goszczących inwestycje, które słusznie analizowała przez pryzmat prowadzonej przez inwestora działalności produkcyjnej lub badawczo-rozwojowej. Natomiast w drugiej płaszczyźnie rozważania Doktorantki koncentrują się na zagadnieniu ekspansji zagranicznej przedsiębiorstw z gospodarek wschodzących oraz skutkach, jakie może ona wywołać dla innowacyjności tych gospodarek.

Zaletą tego rozdziału jest pozytywna weryfikacja drugiej hipotezy przyjętej w dysertacji oraz uporządkowanie wiedzy dotyczącej zarówno klasyfikacji jak i charakterystyki skutków i kanałów oddziaływania napływu BIZ na innowacyjność gospodarek wschodzących.

Moje wątpliwości wzbudza natomiast fakt, iż Doktorantka przygotowując ten rozdział w bardzo wąskim zakresie wykorzystwała dorobek polskiej myśli ekonomicznej dotyczący wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na innowacyjność gospodarek.

Rozdział III: *Innowacyjność gospodarki Indii w perspektywie międzynarodowej i krajowej*

W rozdziale trzecim recenzowanej pracy przedmiotem rozważań jest innowacyjność gospodarki indyjskiej dokonana w różnych przekrojach. Autorka skonstruowała go w bardzo logiczny sposób. W celu przeprowadzenia oceny innowacyjności gospodarki Indii i zachowania przejrzystości rozdziału, struktura rozważań została podporządkowana założeniom metodologicznym zaproponowanym w rozdziale pierwszym, a mianowicie: omówiono poszczególne mierniki innowacyjności gospodarki indyjskiej w podziale na trzy podstawowe grupy, tj. zasoby dostępne dla innowacji, zasoby zaangażowane w proces innowacyjny oraz wyniki działalności innowacyjnej. Przeprowadzona analiza skoncentrowana była głównie na innowacyjności odnoszonej do konkurencyjności międzynarodowej. Dopelnieniem tych badań są dojrzałe rozważania dotyczące tworzenia i rozwijania inwestycji „frugalowych” w Indiach. Recenzentka uznała je za wyjątkowo trafne z kilku powodów. Po pierwsze, uwzględniają one lokalne uwarunkowania i potrzeby gospodarki indyjskiej jako gospodarki wschodzącej. Po drugie, problematyka tego typu inwestycji leży w tym obszarze wiedzy, która jest dość słabo prezentowana w polskim piśmiennictwie ekonomicznym. Po trzecie, teoria inwestycji frugalowych znajduje się ciągle w fazie rozwoju i jej empiryczna weryfikacja na przykładzie innych gospodarek może przynieść szereg interesujących ustaleń, które mogą być podstawą do podejmowania strategicznych decyzji ekonomicznych dotyczących kształtowania polityki innowacyjnej w poszczególnych krajach.

Doktorantka zweryfikowała trzecią hipotezę określoną w rozprawie, którą przytoczyłam w bezpośrednim brzmieniu na stronie trzeciej niniejszej recenzji, co potwierdzają dywagacje prowadzone w tym fragmencie recenzowanej pracy.

Rozdział IV: Rola BIZ w rozwoju napędzanym innowacjami – analiza empiryczna na przykładzie Indii

Rozdział czwarty – w mojej ocenie – jest, obok rozdziału trzeciego, najbardziej wartościowy w recenzowanej rozprawie doktorskiej. Zaprezentowano w nim wyniki badań empirycznych, przeprowadzonych wśród około 500 respondentów, dobranych celowo, którymi były przedsiębiorstwa indyjskie oraz inwestorzy zagraniczni prowadzący działalność w Indiach w latach 2008-2010. Doktorantka dobrze wykorzystała możliwości badawcze. Skonstruowała narzędzie badawcze i planowała zrealizować badania lecz – biorąc pod uwagę bariery napotkane podczas próby przeprowadzenia samodzielnych badań w 2011 r. – zdecydowała się na ich zlecenie indyjskim firmom konsultingowym w 2013 r. Z uznaniem należy ocenić trud badawczy. Każdy badacz zapewne byłby zainteresowany doбором losowym, znacznie większą próbą badawczą. Jednakże ocena dokonań powinna być zawsze odniesiona do możliwości badawczych. W tym wypadku można z pełnym przekonaniem stwierdzić, że wysiłek Doktorantki zasługuje na bardzo wysoką ocenę. Interesujące są również otrzymane rezultaty badawcze. Zostały one zaprezentowane w formie czytelnych wykresów oraz tabel.

Na podkreślenie zasługuje fakt, iż badanie wpływu BIZ na działalność innowacyjną przedsiębiorstw na przykładzie Indii przeprowadzono na podstawie informacji pobranych z bazy danych Prowess¹ oraz informacji pierwotnych, które zostały zebrane w trakcie zaprogramowanego przez Doktorantkę badania z użyciem metody CATI. Metodą na której oparto całe badanie była dwustopniowa procedura Heckmana. Na wysoką ocenę zasługuje odniesienie rezultatów własnych badań do efektów innych analiz, publikowanych w literaturze przedmiotu. Jednocześnie – zdaniem recenzentki – godne podkreślenia jest, iż p. A. Wancio zdaje sobie sprawę z ograniczeń jakie jest związane ze stosowaniem metod ilościowych do badania zjawisk ekonomicznych, czemu dała wyraz w punkcie 4.4.2. recenzowanej dysertacji.

Rozważania przeprowadzone w tym fragmencie pracy wskazują, iż Autorce udało się zrealizować główny cel nakreślony w dysertacji oraz zweryfikować cztery hipotezy badawcze – przyjęte w tym rozdziale - w oparciu o przeprowadzone oszacowanie parametrów modelu.

Warto zauważyć, iż zamieszczone załączniki dobrze uzupełniają rozważania prowadzone w recenzowanej dysertacji.

¹ Baza danych Prowess jest prowadzona i rozwijana przez indyjską firmę Centre for Monitoring Indian Economy (CMIE).

Rozprawę doktorską kończy ciekawa, syntetycznie skonstruowana część wnioskowa (11 stron). Jej atutem jest właśnie fakt, że nie jest ona zbyt obszerna, natomiast konkluzje w pełni umożliwiają uzyskanie odpowiedzi na przyjęte we wstępie hipotezy badawcze i mogą stanowić wskazówkę dla wszystkich, którzy interesują się problematyką wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na innowacyjność gospodarek wschodzących, a konkretnie współczesnych Indii. Ważne jest również to, iż Doktorantka nie tylko jest świadoma atutów przygotowanej dysertacji lecz odczuwa także niedosyt badawczy i zdaje sobie sprawę z nowych obszarów badawczych, w których należałoby podjąć pogłębione badania.

5. Strona formalna pracy

Strona formalna dysertacji jest bardzo dobra. Praca jest zredagowana starannie. Język jest poprawny, dobry stylistycznie, co sprawia, że dysertację czyta się w sposób płynny i z przyjemnością. Przypisy i bibliografię sporządzono w sposób nienasuujący żadnych uwag.

6. Konkluzja końcowa

Podsumowując uwagi na temat recenzowanej pracy pragnę zaznaczyć, że opiniowana praca zasługuje na wysoką ocenę. Składają się na to następujące fakty:

- umiejętność doboru istotnego poznawczo i praktycznie problemu badawczego,
- właściwe sformułowanie celu badań i postawienie hipotez badawczych,
- wysoka znajomość polskojęzycznej oraz anglojęzycznej literatury przedmiotu i umiejętne jej wykorzystanie do przeprowadzenia własnych badań i analiz,
- umiejętność formułowania wniosków oraz ich uzasadnienia.

Na podstawie poczynionych uwag stwierdzam, że praca pani mgr Agaty Wancio pt. **„Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na innowacyjność gospodarek wschodzących. Przypadek Indii”** w pełni odpowiada wymogom merytorycznym i formalnym stawianym rozprawom doktorskim w Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (art. 13.1.). W związku z powyższym stawiam wniosek o przyjęcie rozprawy doktorskiej pani mgr A. Wancio i dopuszczenie Jej do dalszych stadiów przewodu.

Bogusława Drelich-Skułska